

nisi jam cognitionem fidei habeat: nam intentio est actus voluntatis, quæ cognitionem supponit. Hæc igitur cognitio, quæ ante illam intentionem supponi debet, duplex esse potest, scilicet, cujusdam opinionis fidei humanæ, vel ex auditu alicujus prædicatoris, vel ex fama aut conversatione cum fidelibus comparatæ, vel esse potest fides vera vel supernaturalis, imperfecta tamen et confusa. Prior modus etiam contingere potuit in Pharaone, et mihi verisimile videtur de illo modo potius locutum esse Augustinum in loco superius tractato. Nam Pharaon ita expertus fuerat beneficia terræ suæ per Josephum collata, ut simul aliquam Dei notitiam ab eo acceperit, quia Joseph et verbis suis et factis illam semper insinuabat. Nam Genes. 41, in primo aditu ad Pharaonem, cum hic dixerat vidisse somnia quæ nullus ediscere poterat, respondet Joseph: *Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni.* Et paulo post ipse Pharaon confessus est *Joseph fuisse spiritu Dei plenum*, et postea illa cognitio durare potuit, et crescere per familiarem et diuturnam conversationem cum populo Hebræorum, et per Moysem confirmata est signis et prodigiis, et nunc etiam simili modo Judæi, qui inter fideles versantur, et Saraceni, qui notitiam aliquam vel famam Christianæ Religionis habent, etiamsi non credant illam esse veram, saltem possunt dubitare, et desiderare illuminari, et propter hunc finem aliquod facere petendo, et bonum aliquod operando. Ac denique ille qui incipit audire prædicationem fidei, quamdiu deliberat et nondum credit, potest saltem generaliter aliquid facere propter veram fidem, quæcumque illa sit, obtinendam.

35. Et de his omnibus dici quidem potest habere aliquam vocationem ad fidem, nondum tamen internam et sufficientem proxime, sed externam et remotam, quia jam habent aliquem auditum fidei, cujus signum est, quia illa esse potest satis, ut qui illam omnino negligit, peccatum infidelitatis committat, atque imputari ei incipiat, quod fide careat, ut recte dixit Molina in Concordia, disputat. 11, ad quæst. 14, et in materia de fide latius dicitur. Illa autem qualiscumque vocatio, licet in entitate sua supernaturalis non sit, nihilominus vera gratia est, quia est honesta cogitatio de re supernaturali homini non debita, et ideo quidquid ex illa fit, non fit sine aliquo auxilio gratiæ, et præterea intentio illa aliquid faciendi propter fidem veram obtinendam, non fit sine inspiratione divina non debita, etiamsi

nondum supernaturalis ordinis sit, ut præcedenti libro, cap. 7, dixi; ideoque mirum non est quod ille bonus usus talis vocationis aliquid conferat ad obtinendum a Deo ulteriorem vocationem proximam fidei, et qui dixerit ibi intervenire aliquam rationem, vel umbram meriti impetratorii, vel dispositionis remotæ, non poterit Semipelagianismi argui, quia, licet ibi operetur arbitrium naturali virtute, quoad substantiam operis, non tamen id facit sine præveniente gratia et inspiratione ad ordinem gratiæ pertinente, ac subinde aliquo modo supernaturali.

36. *Auctoris mens.* — Nihilominus tamen mihi verius videtur illas actiones liberas hominis deservire quidem tanquam materiales dispositiones, seu quasi viam qua ordinari tenditur ad sufficientem fidei propositionem, in qua Deus incipere solet dare proximam excitationem supernaturalem sufficientem ad voluntatem credendi, ut libro præcedenti, cap. 8, late declaratum est; non tamen sufficere ad rationem alicujus meriti, vel moralis dispositionis. Ratio est, quia omnes illæ actiones sunt valde improprietate ad meritum supernaturalis præmii, quia omnino sunt naturalis ordinis, et ex parte operantis, cum nondum fidem habeat, non possunt ordinari ad finem supernaturalem, ut talis est, sed ad summum sub aliqua ratione confusa et generali, qualis est cognitio veritatis, vel fidei veræ, ac Religio, vel quid simile. Ergo neque sunt aptæ ad meritum supernaturalis præmii, qualis est supernaturalis vocatio, nec etiam sunt tales dispositiones morales, quibus ex natura rei supernaturalis excitatio tanquam propria forma debeatur, quamvis ex divina ordinatione gratuita nemini cooperanti, ut potest et debet, illi externæ vocationi interna et supernaturalis negetur. Et ita etiam respectu harum actionum, quamvis ex aliqua gratia ad supernaturalem providentiam pertinentem procedant, verum est principium supra positum, ante fidem infusam nullum esse proprium et supernaturale meritum.

37. *Modus operandi ex fide propter fidem, quis.* — In posteriori autem modo operandi, propter obtinendam fidem expressam, et distinctam plurium mysteriorum, ex fide supernaturali jam concepta, licet confusa et imperfecta, intercedere potest aliquod meritum ulterioris vocationis ad fidem, imo possibile est tale meritum esse de condigno, si operans sit justus, sicut esse potest per priorem fidem, licet confusam, per charitatem operantem:

erit autem de congruo, etiamsi in peccato sit, si re vera ex spiritu fidei infusæ petat fidei incrementum, vel propter illud operetur. Adde etiam, licet talis homo non petat nec intendat explicite perfectionem fidei, quia fortasse nihil de illa cogitavit, vel audivit, satis esse quod ex desiderio salutis suæ, vel colendi Deum ut debet, operetur, ut impetret, et aliquo modo mereatur illam fidei perfectionem, quæ nunc communi lege necessaria est ad salutem, quia illa opera habent sufficientem proportionem cum tali præmio; et secundum ordinem divinæ providentiæ, illud est tali homini, et pro tali statu maxime necessarium. Et hoc satis probat exemplum Cornelii, et similis est de Lydia purpuraria, de qua non sine mysterio dicitur Actor. 16: *Quaedam mulier, nomine Lydia, colens Deum*; nam in ultimo verbo significatur jam habuisse fidem, et secundum illam religiose, et fortasse etiam juste coluisse Deum, ideoque meruisse amplius doceri a Paulo, imo etiam vocationem congruam ad illi credendum accepisse, ut illa verba indicant, *cujus Dominus aperuit cor.* De hoc ergo modo operandi ex fide propter fidem locutus est Gregorius in loco allegato; cum enim dicit opera non juvare sine fide, nisi propter fidem percipiendam fiant, non intelligit tunc illa opera juvare sine omni fide, sed sine aliqua, pro qua obtinenda fiunt: et cum de Cornelio dicit pro bonis operibus meruisse audire antequam fidelis esset, intelligit antequam Christianus et baptizatus esset.

38. *Non fidei initium, sed perfectio necessaria est.* — Quæ expositio violenta aut voluntaria videri posset, nisi ex ipso Gregorio sumpta esset, qui in homil. 19 ejusdem operis, tractans illa verba: *Septem vero graduum erat ascensus, et vestibulum ante eam, per vestibulum fidem allegorice interpretatur, quia prius ad fidem venimus, ut postmodum per spirituum donorum gradus celestis vitæ aditum intremus*; non enim, ait, *per virtutes venit ad fidem, sed per fidem pertingitur ad virtutem*; et statim id probat in Cornelio, de quo ait habuisse fidem antequam Petrum audiret: *Si enim (ait) Deum vere et ante Baptismum non crederat, quid orabat? vel quomodo hunc omnipotens Deus audierat, si non ab ipso se in bonis perfici petebat.* Notetur verbum *perfici*, quia non fidei initium, sed perfectionem petebat, quam fuisse expressam cognitionem Christi Dei hominis, postea Gregorius declarat, et iterum repetit: *Nec enim poterat bona agere (utique meritoria), nisi antea credidisset. Scri-*

ptum namque est: Sine fide impossibile est placere Deo; fidem ergo habuit, cujus opera et eleemosynæ placere potuerunt; bona autem operatione meruit ut Deum perfecte cognosceret, et incarnationis ejus mysterium credidit, quatenus ad Baptismi sacramentum perveniret; per fidem ergo venit ad opera, sed per opera est solidatus in fide. Et ita, ex sententia Gregorii, principium positum, quod ante fidem nullum sit verum meritum, comprobatur; quomodo-cumque ergo homo ante fidem faciat quod in se est, proximam vocationem supernaturalem ad fidem mereri non potest.

39. *Conditio sub qua Deus promisit omnibus adultis auxilium sufficiens ad salutem, quomodo intelligenda sit.* — *Exponitur axioma:* Facienti quod in se est Deus non denegat gratiam. — Ultimo ergo dicendum est conditionem sub qua Deus promisit omnibus adultis proximum auxilium sufficiens ad salutem, seu fidem, solum negative esse intelligendum, id est, si homo ex parte sua impedimentum divinæ vocationi non posuerit; et eodem modo exponendum est illud axioma: *Facienti quod in se est Deus non denegat gratiam*, intellectum de prima gratia auxiliante, ut facere quod in se est, tantum sit non ponere obicem gratiæ, unde si lex naturæ servetur, tantum id serviet ad impedimentum removendum, non quia illa operatio sit aliqua ratio obtinendi gratiam. Hanc assertionem sumo ex D. Thoma, 3 contra gent., c. 159, ubi, proposita difficultate quomodo sit in hominis potestate salus, cum ab auxilio gratiæ pendeat, quod promereri homo non potest, respondet, licet homo non possit gratiam mereri, posse illam impedire, ideoque quando illa caret, illi imputatur, quia illam impedivit. *Deus enim* (inquit), *quantum in se est, paratus est omnibus gratiam dare*, ubi evidenter subintelligit conditionem: Nisi obicem ponant; unde subjungit: *Sed illi soli gratia privantur, qui in seipsis gratiæ impedimentum præstant*; et simili modo in dicta quæst. 14 de Veritat., art. 11, ad 1, ait: *Ad divinam providentiam pertinet, ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur*; et in eodem sensu dixit 2. 2, quæst. 2, art. 5, ad 1, quibus non datur auxilium præparans voluntatem ad amandum et credendum, ex justitia non dari, in pœnam præcedentis peccati; et hanc sententiam sæpe inculcat Henricus, quodlibet. 8, quæst. 5; et Alens., part. 3, quæst. 61, membro 5, art. 3, cum dixisset Deum dare gratiam suam facienti quod in se est, et in

solutione ad 1 explicasset id non facere Deum ex hominis merito, sed ex sua mera liberalitate et misericordia, subdit in solutione ad 5: *Licet homo non possit se disponere ad gratiam, nisi Deus illum disponat, posse tamen removere illud quod est impedimentum gratiæ, et tunc intrat Dei gratia.* Sic etiam Abulens., Matih. 21, quæst. 211, dicit Deum revelare mysteria fidei necessaria ad salutem, omnibus non ponentibus obicem, et eodem modo ait offerre gratiam suam omnibus facientibus quod in se est.

40. Facienti quod in se est, ut intelligi possit. — Sic etiam dixit Cumel. 1. 2, quæst. 112, art. 3, disput. 5, excitantem gratiam sufficientem esse in potestate nostra, quia Deus paratus est illam dare; pendet tamen aliquo modo ex potestate nostra, quatenus possumus illam impedire, et ita exponit axioma illud: *Facienti quod in se est*, id est, non ponenti obicem Deus non negat gratiam. Denique omnes qui simul dicunt homini facienti quod in se est Deum non denegare gratiam, et nihilominus dare illam mere gratis, et sine ullo merito, ut sunt Ruardus, Driedo, Molina et alii, re vera nihil aliud sentiunt, nisi eatenus conditionem illam esse necessariam, quatenus confert ut non ponatur impedimentum gratiæ; unde etiam Medina, qui 1. 2, quæst. 19, art. 6, dubio 3, § *Ad argumentum*, in solutione ad 3, probabile existimavit illam sententiam, addit ibidem, § *Respondetur*, bona opera moralia, quæ facit peccator, conferre ut minorem repugnantiam habeat ad gratiam justificantem. Sic ergo, facere quod in se est, intelligi poterit ad non ponendum obicem gratiæ.

41. Præterea est hæc sententia et explicatio antiquis Patribus conformis: nam imprimis illa regula Augustini, lib. 2 de Peccat. merit., cap. 2, *ut homines non juventur gratia Dei, in ipsis causa est, non in Deo*, plane supponit et Deum esse paratum ad dandam gratiam si homo non impediat, et hominem posse impedire; et epistol. 105 dicit, quibus non datur auxilium gratiæ, eos meruisse ut non detur, et alia multa in cap. 17 afferemus. Ambrosius, circa id ad Rom. 1: *Non autem arbitror*, etc., sic ait: *Prohibitum se dicit usque ad tempus data Epistolæ, a Deo scilicet, qui sciens adhuc imparatos illos, ad alias urbes direxit Apostolum.* Declaraturus autem quomodo essent imparati, dicit paulo inferius: *Vitiis prohibebantur carnalibus ne digni jam essent addiscere spiritualia*, id est, indigni erant et de se inepti ad spiritualem doctrinam; unde quod infra dicit,

eosdem exhortatos esse a Paulo ut digni fierent ad excipiendam doctrinam, a vitiis carnalibus abstinendo, negativè etiam intelligendum est, scilicet, ut, a vitiis abstinendo, impedimenta tollerent. Luculentius hoc docuit Chrysostomus, homil. 7 in Joann., circa illa verba: *Illuminat omnem hominem*, dicens: *Si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quonam pacto tot homines sine lumine permanerent? Illuminat profecto quantum in ipso est. Si qui autem, mentis oculis sponte sua conniventibus, ad hujus lucis radium aciem dirigere noluerint, non ex luminis natura in tenebris perstiterunt, sed malitia sua, quæ sponte tanto se dono indignos reddiderunt;* et infra: *Qui autem ejus munere frui negligunt, hanc suam cæcitatem sibi ipsis impudent; et sic etiam dixit homil. 42 in Genes.: Non eo quod non possumus, sed ex eo quod non volumus, ab omnibus bonis sumus alieni.* Sic etiam Andr. Cæsar., in Apocalyp., suo cap. 19: *Qui hoc (inquit) auxilio destituuntur, ideo destituntur, quia una cum ipso manum operi adhibere non volunt.* Videtur autem loqui de his qui vocationi non cooperantur, et ideo postea illa privantur; sed a fortiori sequitur merito illa privari qui antecedenter (ut sic dicam) illi ponunt impedimentum. Denique eandem sententiam aliter et optime declarat Marcus Heremita, in libr. de Paradiso, lege et spiritu, sub titulo de his qui putant se ex operibus justificari, cap. 23: *Omne, inquit, opus bonum quod per nostram naturam operamur, tantum equidem efficit ut e contrario malo aut vitio abstinemus. Ceterum extra gratiam sanctificationis affecti accessionem nobis facere non potest.* Sic ergo facere quod in se est in observanda lege naturæ, non quidem per modum meriti aut moralis dispositionis, sed per modum rempventis impedimentum peccati, conducere potest ad gratiam; ita ergo intelligenda est illa conditio.

42. Concluditur prædicta interpretatio a sufficienti partium enumeratione. — Denique a sufficienti partium enumeratione hæc interpretatio seu assertio concluditur; ostendimus enim excitantem gratiam, necessariam ad salutem, generali lege omnibus esse per Christum oblatam, et promissam non absolute, sed sub aliqua conditione ab ipso homine pendente. Hæc autem conditio non est meritum aliquod, vel dispositio proportionata supernaturali gratiæ; ergo tantum esse potest conditio non ponendi obicem. Patet consequentia, quia nulla alia potest cogitari,

quia, licet interdum bona aliqua actio sit necessaria, cum illa per se nihil ad gratiam conducat, solum potest esse necessaria ut obicem peccati impediat, vel potest esse utilis ut pravas dispositiones, et vitia quæ hominem ad opera gratiæ ineptiorem reddunt, impediat. Confirmatur, quia si aliquis adultus omnino caret hac gratia excitante interna, id non est primario ex parte Dei, quia ipse maxime cupit illam omnibus conferre; ergo est ex parte hominis: causa autem ex parte hominis esse non potest, quod illam non mereatur, vel ad illam se moraliter non præparet, cum id facere non possit ante primum auxilium; ergo solum esse potest causa, quia ponit aliquod impedimentum gratiæ Dei; ergo e contrario conditio in dicta lege inclusa solum est ut homo non ponat obicem gratiæ Dei. Denique hæc conditio est justissima, et non repugnat dignitati vel liberalitati gratiæ Dei; ergo ita est intelligenda.

43. *Aliorum mens circa hanc explanationem.* — Dicunt vero aliqui, licet hæc explicatio in rigore vera sit, nihilominus de facto et praxi nunquam Deum dare gratiam facienti quod in se est dicto modo, quia nullus est qui non ponat impedimentum gratiæ, si Deus aliquantulum differat dare illam, et ideo vel non dat illam, quia non facit quod in se est, vel si speciali vult misericordia uti, dat illam etiam non facienti quod in se est. Sed hoc divinare est; nam, cum inserutabilia sint judicia Dei, et innumerabiles modi vocandi homines, non possumus in hoc aliquid certum affirmare. Fortasse enim aliquos supernaturaliter vocat paulo post usum rationis, quo brevi tempore possunt facere quod in se est per rationis usum, et re ipsa habere cogitationem congruam qua id faciant; aliis vero, licet tardiori mora differat vocationem, fortasse præbet auxilium gratiæ ordinis naturalis, ut quod in se est faciant, et postea vocat illos: ergo licet hæc fortasse rara sint, non possumus affirmare nunquam fieri, aut Dei potentiam in modo et serie communicandi auxilia gratiæ limitare.

CAPUT XVI.

DIFFICULTATI CAPITIS XII PROPOSITÆ SATISFIT.

1. *Solvitur proposita difficultas.* — Ex doctrina superioris capituli, facile solvitur difficultas in initio capituli 12 proposita, in qua inferebatur, si auxilium supernaturale omni-

bus non datur, sed multis tantum offertur, Deum expectare voluntatem hominis, ut ei suam gratiam conferat; negatur enim sequela; quia expectare voluntatem hominis, est expectare aliquod meritum, vel dispositionem, vel præparationem ejus: hæc autem ex parte nostra præcedere non potest, ut diximus, et hoc est quod intendit Concilium Arausicanum; cum enim ait: *Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit*, per voluntatem non ipsam potentiam intelligit, sed actum ejus, sensusque est: *Si quis, ut a peccato purgemur, velle nostrum Deum expectare contendit*, id est, velle purgari, ut aperte declarant sequentia verba: *Non autem, ut purgari velimus, per Spiritus Sancti infusionem fieri confitemur*; hoc ergo est quod Deus non expectat, nec aliquam dispositionem propriam, vel meritum ex parte hominis; quamvis ergo requirat interdum ut homo saltem impedimentum non apponat, non propterea expectat aliquam bonam voluntatem ejus, quæ sit ratio gratiam obtinendi, ac proinde nec sequitur quod hominis voluntatem expectet, nec quod meritum aliquod ex parte hominis præcedat, nec quod initium salutis sit ex parte hominis, quia non ponere obicem, nullum meritum vel initium est. Dices expectare Deum ut homo non peccet, nec obicem ponat, quod etiam videtur absurdum: ad hoc respondebimus in puncto sequenti.

2. *Objectio prima ad responsionem.* — *Secunda.* — Contra dictam vero responsionem instari potest, quia vel illa conditio non ponendi obicem est in potestate hominis sine gratia præveniente et excitante, vel ad illam implendam requiritur gratia; neutrum potest convenienter dici; ergo manet integra eadem difficultas. Minor quoad priorem partem probatur, quia alias posset homo ante omnem gratiam Dei se immunem a peccato servare per bonum usum naturalem boni liberi arbitrii, quod dici non potest, etiamsi de peccatis mortalibus loquamur, ut ex dictis in lib. 2 suppono. Sequela probatur, quia quodlibet peccatum mortale est sufficiens impedimentum divinæ gratiæ; ergo ut homo non ponat obicem, oportet ut omnia peccata evitet; ergo si per solum liberum arbitrium potest non ponere obicem, potest omnia peccata mortalia evitare. Altera vero pars minoris probatur, quia ad implendam illam conditionem, requiritur prior gratia; si illa non datur, petitur ab homine conditio illi impossibilis, et sic vana est promissio; si vero datur, hoc est contra